

Józef Wiesław Rosłon

"Die Umwelt Jesu. Politik und Kultur
in neutestamentlicher Zeit", Werner
Dommershausen,
Freiburg-Basel-Wien 1987 : [recenzja]

Collectanea Theologica 58/2, 178-179

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mówić o podmiocie, który nie podlega prawu karnemu, należało powiedzieć o okolicznościach, które znoszą poczatalność prawno-kryminalną.

Na stronie 313 w tomie czwartym autor, komentując kan. 1313, stwierdza: „Jeżeli po dokonaniu przestępstwa zmienia się ustawa, należy stosować korzystniejszą dla przestępcy (§ 1). Zawsze będzie to ustawa przewidująca mniejszą karę”. Przytoczony wniosek ma charakter zbyt ogólny, gdyż dzieje się tak na ogół, ale nie zawsze. Ustawą korzystniejszą dla sprawcy może być bowiem także ustawa, która grozi surowszą sankcją karną, lecz mimo to stwarza mu korzystniejszą sytuację ze względu na możliwość odstąpienia od ukarania, zawieszenia kary lub nadzwyczajnego jej złagodzenia. Realizując zasadę *pro reo mitior*, należy brać pod uwagę całokształt przepisów porównywanych ustaw (łącznie z ustawą pośrednią), czyli wszystkie składniki obiektywne i subiektywne, które stwarzają lepszą sytuację dla sprawcy.

Jak już wyżej powiedziano, wspomniane uwagi w żadnym wypadku nie pomniejszają zasadniczego znaczenia omawianego dzieła. Praca stanowi rzeczywiście cenną pozycję fachową nie tylko dla specjalistów w dziedzinie prawa kanonicznego, ale także dla duszpasterzy, a nawet osób świeckich, które pragną poszerzyć lub pogłębić swoją wiedzę teologiczną i prawną. Na razie, od wydania Kodeksu Prawa Kanonicznego, dzieło ks. Szafrrowskiego jest jedynym kompletnym podręcznikiem w naszej literaturze kanonistycznej. Ze względu na walory merytoryczne, metodologiczne oraz wiele innych pozytywnych cech do podręcznika tego zawsze chętnie i z pożytkiem będą sięgać wszyscy zainteresowani prawem kanonicznym. Autorowi dzieła, ks. prof. Edwardowi Szafrrowskiemu, należą się wyrazy uznania i wdzięczności za to, że w tak krótkim czasie po wydaniu Kodeksu Prawa Kanonicznego wzbogacił kanonistykę o ważną pozycję, która daje czytelnikowi pełny obraz nowego prawa kościelnego.

ks. Jerzy Syryjczyk, Warszawa

Werner DOMMERSHAUSEN, *Die Umwelt Jesu. Politik und Kultur in neutestamentlicher Zeit*, Freiburg-Basel-Wien 1987 (wyd. 4 jako specjalne), Verlag Herder, s. 136 (*Theologisches Seminar*).

Poręczna książeczka o wymiarach 12 × 20 cm w kartonowej błyszczącej okładce, łatwo mieszcząca się w kieszeni marynarki, zawiera w skondensowanej formie mniej więcej treść dwóch tomów *Nowy Testament na tle epoki* pióra ks. E. Dąbrowskiego, z serii komentarzy do Nowego Testamentu, oczywiście bez licznie tam podanych ilustracji i map, ale za to obejmuje zasięgiem historycznym czasy od powstania żydostwa, czyli od 539 r. przed Chr. do czasów Hadriana (138 r. po Chr.). To odnośnie do dziejów końca Starego Testamentu i początków chrześcijaństwa. Ponadto mamy w niej *compendium* do *Institutiones biblicae*, czyli „życia codziennego” w wymienionych czasach w Palestynie. Jak podaje autor w przedmowie do wydania z 1977 r., książka powstała z wykładów na Wydziale Teologicznym w Trewirze i obliczona jest właśnie na dostarczenie praktycznej pomocy do lepszego zrozumienia środowiska żydowsko-chrześcijańskiego, a zwłaszcza bogactwa otrzymanego w dzieciństwie Chrystusowym (Ef 1,18). Cenna jest ta pomoc zwłaszcza dla studentów teologii, nauczycieli religii, duszpasterzy i wszystkich miłośników Biblii. Szczegółowość wydania czwartego z 1987 r. polega na przejrzaniu literatury i wprowadzeniu nowych pozycji z ostatniego dziesięciolecia w miejsce starszych.

Autor (ur. w 1919 r.) jest emerytowanym profesorem wykładającym introdukcję biblijną i nauki pomocnicze na Wydziale Teologicznym w Trewirze. Zajmuje się duszpasterstwem, mieszkając w Davos.

Część pierwsza w 10 paragrafach traktuje o politycznych dziejach Nowego Testamentu, sięgając, jak było wspomniane, do początków imperium perskiego. Zaraz po spisie rzeczy i wykazie skrótów została podana literatura ogólna

dla obu części z pozycjami sięgającymi do 1983 r., ale każdy paragraf poprzedza ponadto literatura szczegółowa. Jedna i druga podaje pozycje nie tylko niemieckie, lecz również angielskie, francuskie, włoskie czy hiszpańskie. W związku z tym świadomie zrezygnował autor z obszerniejszych przypisów. Charakter publikacji zwalnia też z dyskusji naukowych.

Wracając do treści części pierwszej, osobne paragrafy poświęcone są następującym zagadnieniom: *Początki żydostwa w czasach perskich (539—332)*. Autor wyznaje pogląd, że Nehemiasz przybył przed Ezdraszem do Jerozolimy (za V. Pavlovským, ale wskazuje i próbę nowego rozwiązania), wspomina krótko także o 5/4 wieku, mało udokumentowanych. Następny paragraf to *Ptolemeusze, hellenizm i panowanie syryjskie (331—142)* — autor nie podaje bliższych danych co do śmierci Antiocha IV (w Biblii są różne wersje jego śmierci). Z kolei omawiane jest państwo hasmonejskie (142—63), Rzym i Palestyna w latach 65—37 przed Chr. (Pompejusz, Hyrkan II i Antygonos), Herod I (37—4), podział państwa Heroda, prokuratorowie rzymscy i Agryppa I (6—44), żydowski samorząd i partie (tu zajmuje się krótko gumrańczykami przy omawianiu eseneńczyków). Saduceuszów autor określa jako partię panów, faryzeuszów — mieszczańską (obywatelską?). Następny okres to Palestyna i Rzym w latach 44—70, wreszcie ostatni paragraf poświęca ogólnie żydostwu i chrześcijaństwu w czasach nowotestamentowych — chodzi o ustosunkowanie się różnych cesarzy rzymskich do żydów i do chrześcijan oraz o problem przesładowania chrześcijan.

Część druga nosi tytuł *Dzieje kultury Nowego Testamentu*. Numeracja paragrafów jest kontynuowana i obejmuje §§ 11—15, mianowicie zagadnienia: *Gospodarka poza Palestyną i w Palestynie*; *Stosunki społeczne w żydostwie* (tu mowa też o rodzinie i małżeństwie); *Sytuacja społeczna w imperium rzymskim* (o rodzinie i niewolnictwie); *Kult w świątyni i synagoga* (tu także o służbie Bożej w synagogach w czasach Jezusa) oraz „*Religie ludowe*” i *ich kultury* — tu jest mowa o bóstwach greckich i rzymskich, innych praktykach religijnych, misteriach, kulcie władców oraz gnozie. Są to sprawy, które pojawiają się często przy wyjaśnianiu tekstów biblijnych, zwłaszcza w komentarzach tzw. religioznawczych czy laickich, a więc wiara w bóstwa uzdrawiającej, jak Asklepios, w zaklęcia i magię sympatyczną, astrologię z jej horoskopami, w mantykę (Apollo dający odpowiedzi przez Pytję), wykład snów i senniki (Artemidor z Efezu), wróżby z różnych znaków. Krótko omówione zostały misteria eleuzyjskie, dionizyjskie, mit o Kybeli i Attisie, misterium Izis-Sarapis lub Ozyrysa oraz Mitry, rozpowszechnione w imperium rzymskim.

Dzięki szczęśliwemu połączeniu w jednej książeczce wielkiej polityki ze sprawami gospodarczymi, społecznymi, religijnymi i kulturalnymi czytelnik bardziej pogładowo może sobie przedstawić dzień powszedni za czasów Jezusa Chrystusa czy pierwszych chrześcijan w imperium rzymskim, a przez rozszerzenie perspektywy wstecz aż do czasów perskich otrzymuje wyjaśnienie dla wielu zjawisk, sięgających korzeniami do początków odnowy życia oczyszczonej „reszty” Izraela po powrocie z niewoli babilońskiej. Oczywiście, ilustracje i wykresy czy mapki nadałyby jeszcze bardziej rumieńców życia temu środowisku, ale nie można żądać za wiele od kieszonkowej niemal pomocy biblijnej. Wskazana jest nie tylko wdzięczność, ale i naśladownictwo, zwłaszcza przez uzupełnienie przy tym literatury pozycjami polskich autorów i w polskim języku, bo jeszcze nie wszyscy nasi studenci czy miłośnicy Biblii mogą mieć i rozumieć literaturę wskazaną przez Wenera Dommershausena, a chyba znalazłyby się podobne produkty „zastępcze” (nie gorzej jakości) krajowe. A nadzieje na to zarysowują się coraz bardziej, że wspomnę rozpoczętą serię *Wprowadzenie w myśl i wezwwanie ksiąg biblijnych* pod red. ks. Janusza Frankowskiego — „w krótkości słowa myśli wiele” bez przeciążenia aparatem naukowym, ze wskazaniem literatury rodzimej, z dopuszczeniem do głosu samego orędzia biblijnego.

o. Józef Wiesław Roston OFMConv., Warszawa